

XÀBIA

Vila de la costa valenciana, entre Dénia i el Cap de la Nau, al peu Sud del Montgó.

PRON.: *šābja*, anotava J.G.M., 1935, a Teulada, Vila Joiosa. P.N. de Benitatxell, i Alacant, i a Xàbia mateix, i, rarament, *aššābja*, M.Gadea escrivia *Xàbia* (*T. del Xè* I, 300), o *Aixabia* (I, 65). De les meves estades de repòs allí (1962, 1963), i de les enqs. als pobles circumdants, i de la vila mateix (xxxiii, 81-90) només recordo oït *šābja*. *Gentilici*: *xabiens* o més aviat *šabiéros* (a Alacant, Teulada etc.), J.G.M.; *AlcM* prefereix *xabiencs*, Cavanilles escriu *Xabea*, i en dona substancioses informacions (II, 216-7).

MENCIONS ANT. El nom no figura en el *Rept.* (les donacions hi anirien entre les de Dénia, de la qual Xàbia es considerava 'Alqueria'). 1258: Jaume I confirma al fill d'En Carroç de Rebollet «sex jovatas terre que sunt in v a l l e *Yxabee*, in term. Denie» (*El Arch.* II, 324; *A.C.A.* reg. 10, f 55. Mtz.Fdo. *DocValACA*, I, 135); 1301: Jaume II concedeix terres «in boverali positae, inter Deniam et *Exabeam* ante podium de *Montegaone*» *A.C.A.* (*El Arch.* I, 259). Després vénen una sèrie de disposicions (en part contradictòries) sobre les fortificacions de Xàbia, en relació amb les de Dénia.

Novembre 1304. Jaume II, escrivint a favor de la translació de Dénia a l'*Albacar*,¹ mana que la «fortitudo, incepta per homes de *Xabea* ---» sigui enderrocada («diruatur») (*El Arch.* I, 160). Però se'n penedeix i, pel *desembre*: «mandamus --- ut fortitudinem sive Turrem de *Xabea* non permittatis dirui sed --- fortificari --- non permittendo alium fore --- in ipso loco de *Xabea*» (*El Arch.* I, 168).² 1306: noves disposicions del Rei sobre «*Xabea* [grafia igual, 3 cops] alcharea *Denie*» (*ibid.* I, 176). 1308: *Exabea* (*BABL* III, 363). Més dades encara, amb cita del nom de Xàbia, en aquells anys, en Chabàs, *Historia de Denia* (I, 32, 33). 1308: de nou Jaume II disposa que s'edifiqui el mur «ab hominibus de *Xabea*» (*El Arch.* I, 192). També Muntaner parla de «vall de *Xabea*» i de Xàbia (Cron., cap. IX).

Xàbia s'anava fent independent en tots sentits: econòmic i alimentari. 1320: «in loco predicto de *Xabea* possint canstruere --- carniceria et piscateria ---» (*El Arch.* II, 369). El judicial: 1321: «providi super habendo s u b j u s t i c i a m in *Xabea*, alcareia term. Denie» (ib. II, 371). L'eclesiàstic: 1321: es gestiona que hi hagi parròquia a l'*alq. de Xabea* (ib. II, 237). 1323: *Xabea* (*BABL* IV 148). 1373: es concedeix privilegi d'amortització a P. Ferric «rectorem de *Xebea*» [sic?] (*El Arch.* IV, 325). 1383: id. a R. Covilada «rectori ecclesie v i l l e de *Xabea*» (*El Arch.* IV, 326). car, al cap i a la fi ha aconseguit desfer-se del grau d'alqueria supeditada, que li havia imposat el reietó moro de Dénia, i és tractada de 'vila'.

Però fins al S. XVI, no obtingué que li deixessin dotar el seu port de les disposicions necessàries. Calgué que l'any 1544 es reunissin solemnement el Governador del Marquesat, amb el Marquès de Dénia en persona. El Governador, havent-lo «atrobat en lo p o r c h e de la vila de *Xabea*» fa que el Marquès hi confirmi que «hi haja carregador y descarregador de port de la vila de *Xabea*» (*El Arch.* IV, 368).

Primers del S.XVI, en llatí: *Xabea* (*ACCV* VIII, 76). Escriu encara *Xabea* el xabienc Banyuls home de confiança del Duc de Lerma, en els anys 1658, en la seva correspondència amb aquest (*El Arch.* IV, 7; IV, 390ss.).

La mala grafia castellana amb *f* no em consta fins als SS. XVII-XVIII per la biblg. de Lz.Vargas, 1774 (suposo modernitzada en *El Arch.* I, 307 i suposo infidel) *Javea* en el cens de 1609 reportat per Reglà-Boronat el cens de 1609, on li troba 450 crist. viejos (p. 113) car també introdueix els anacrònics *Játiva*, *Jarafuel*, *Jara* amb *J* (J inconcebible fins al S.XVII). Ja no figura en els censos de moriscos del S.XVI. Quant la grafia amb *-v-* és enterament absurda i recent, car en aquesta zona no hi ha hagut mai vacil·lació entre la labial i la labiodental.

Tothom, fins Contreras i Cavanilles, i no cal dir que Chabàs i S.Guarner, han escrit sempre amb *-b-*. Alonso de Contreras, c. l'a. 1640, que com a bon andalusí confon la *g* amb *j* dóna una descripció instructiva d'aquella costa que per això extracto «del Rio de Altea al Cabo Martín, 4 leguas se corre al gregal: este cabo es el que sale más afuera de toda la costa,³ es muy alto y tiene una torre encima: de la banda de levante hay abrigo de poniente; está allí la almadraba; de Cabo Martín al cabo San Antonio, se corre tramontana, quanto al gregal, dentro de este cabo, a la banda de poniente, está *la Gabea* !]. Es un cabo que hace morro alto: hacen allí aguas las galeras» (*BRAE* XC, 160).

De l'*ETIM.* el que s'ha escrit, i de l'origen del nom, només puc reportar disbarats o vaguetats. Ben cert no és un *Σαταβικουλα*, citada només per *Ptolemeu* (II, 6.62) i posada junt amb Xàtiva (*Σαταβις*). Pensada d'Escolano i algun altre, i ja ridiculitzada per Chabàs: d'òbvia impossibilitat fonètica i arbitrària i absurda geografia. El mateix Escolano dóna a triar entre això i un «ár. *xivia* o *xibia*, la harta y abundante» a tort no rebutjat per SSiv.: no sols arbitrari sinó contradit per la *í*, i és l'acostumat àrab bàrbar que gastava el xarlatà cronista, potser vol dir *āābī* 'saturat'? Però s'hi oposaria també el lloc de l'accent, que és inamovible essent breu la vocal precedent, i aquesta sona *e* no pas *a*, en la pronúncia. El mal llibret d'Oli-ver Asín es limita a declarar «arabismo indescifrado» que és com no dir res, o limitar-se a rebutjar l'aràbiga d'Escolano. A desgrat d'això *AlcM* diu «probt. arà-